

EKONOMICKÁ KOMISE OLH ČAZV V ROCE 2005

Václav Kupčák

Zasedání Ekonomické komise (EK) Odboru lesního hospodářství České akademie zemědělských věd (OLH ČAZV) bylo v květnu 2005 věnováno ekonomickým aspektům ochrany lesa, v říjnu byla diskutována problematika újem a náhrad za omezení hospodaření v lesích v důsledku požadavků společnosti. Obdobně jako v minulých letech z uvedených jednání přinášíme některé poznatky.

Ekonomické aspekty ochrany lesa

Jarní zasedání EK ve dnech 5. a 6. 5. 2005 proběhlo na Bruntálsku. První den jednání na Ovčárně pod Pradědem zahájil a řídil místopředseda EK Ing. Kupčák, druhý den byl věnován exkurzi na Lesní správě Bruntál Vojenských lesů a statků, s. p. (VLS).

Ochrana lesa (OL) lze označit jako jeden ze základních atributů lesního hospodářství (LH) i vývoje lesnické legislativy. Jako samostatná lesnická disciplína vznikala OL počátkem 19. století, na základě poznatků i dalších přírodních věd.

Soudobá OL zahrnuje preventivní ochranná opatření (sledování kalamitních škůdců), ochranu a obranu proti škodlivým činitelům (hmyzím škůdcům, škodám zvěří, nežádoucí vegetaci, fytopatogenním onemocněním atd.), ozdravná opatření v lesích poškozených imisemi (vč. vápnění a hnojení lesních porostů), lesní ochrannou službu a požární ochranu. V rámci monitoringu zdravotního stavu lesů jsou vyhodnocovány abiotické vlivy, biotičtí činitelé a antropogenní vlivy na LH, včetně analýz struktury a vývoje nahodilých těžeb.

Integrovaná OL je nedílným předpokladem výchovy porostů a produkce lesa, a je zpravidla kontinuální součástí pěstební činnosti. Kumulace a synergie škodlivých činitelů však vedle produkce lesa ohrožuje také jeho mimoprodukční funkce a celkové hospodaření na lesních majetcích. Přitom ekonomický obsah a význam ochrany lesa je v literatuře jen sporadicky popisovaný.

Z vystoupení účastníků k tématu ekonomických aspektů OL:

Ing. Kaňok (LČR) analyzoval kumulaci stresorů (zejména imise, srážkové deficity, václavka, kůrovec, větrné kalamity), jež nejvíce ohrožují produkční smrkové porosty. To vše, spolu s dalšími vlivy, zvyšuje rizika finančního hospodaření na lesních majetcích (těžené poškozené dříví má nižší průměrné ceny, rostou náklady, zejména na ochranu lesa, ale i na zakládání a zajištění kultur). Například od roku 1998 u LČR pokleslo na referenčních majetcích průměrně

zpeněžení o 26 %. V důsledku toho je nutno generovat další zdroje, snižovat režijní náklady a celkové vklady do lesa. V kontextu obecného vývoje ekonomiky lze předpokládat, že postupný růst osobních nákladů bude pro LH další zátěží.

K OL ve specifických podmínkách vystoupil **Ing. Mocek (VLS)** a úvodem charakterizoval celopodnikový pohled na pěstební činnost, OL a strukturu sledovaných nákladových druhů (vč. přepočtů na 1 ha a m³). Situaci u Divize Lipník n. B. rozvedl **Ing. Jeniš**. Nejvyšší podíl OL představuje ochrana proti hmyzím škůdcům a ochrana kultur proti zvěři. Například v roce 2002 postihla oblast největší větrná kalamita za dobu existence VLS - přes 250 tis. m³. Na to navázalo extrémně suché období roku 2003 a rozvoj kůrovců s výskytem lýkožrouta severského, proti kterému je ochrana velmi problematická (napadá rozptýleně malé skupiny stromů až jednotlivé stromy). Náklady jsou vyšší než u zpracování stromů napadených lýkožroutem smrkovým (jehož výskyt se koncentruje zejména do porostních stěn). Náklady na ochranu lesa na 1 m³ celkových těžeb se v roce 2005 pohybovaly okolo 42 Kč. Vztažení nákladů k technickým jednotkám výroby má však význam v případě normálního vývoje těžeb a pěstebních prací. V obdobích, kdy objemy prací jsou silně ovlivněny kalamitou, nejsou tyto údaje objektivním ukazatelem.

Ing. Černý (Lesy města Brna, s. r. o.) přiblížil historický vývoj správy městských lesů a základních ukazatelů lesní výroby. K významu časových řad v OL pak rozvedl vybrané ekonomické ukazatele za období 1993–2004. Oproti setrvalému poklesu nákladů na celkovou pěstební činnost (z 1,5 tis. Kč/ha lesa v roce 1999 na 1,2 tis. Kč v roce 2004) vykazují náklady na ochranu proti bušení a ochranu proti zvěři vyrovnaný trend (pohybují se úhrnně okolo 32 % z celkových nákladů pěstební činnosti). Postupně narůstající trend mají však náklady na OL proti kůrovcům, jež za rok 2004 dosáhly po přepočtu 60 Kč/ha (oproti dlouhodobému průměru 22 Kč/ha). Závěrem

Účastníci jednání EK na lesním majetku Karla Schwarzenberga (foto V. Foltánek).

vyzraznil úlohu lesní ochranné služby a monitoringu výskytu podkorního hmyzu, také však schopnost operativního odvozu napadeného dříví z lesa.

Na téma OL navázal historickou analýzou kalamit v českých a moravských lesích **Ing. Polster (LDF MZLU Brno)**. Analyzoval také činitele a pravděpodobnost vzniku kalamit, včetně pravděpodobnosti zničení porostu v určitém věkovém stupni. V případě hospodářských lesů (lesů věkových tříd) člověk záměrně zakládá a pěstuje stejnověkové porosty, složené z jednoho nebo několika málo druhů (hospodářských) dřevin. Proto tyto porosty podléhají stejným zákonitostem vývoje v čase. Z počátku vývoje porostu je nutno počítat s větším ohrožením (sucho, buň, okus zvěří), zpravidla do věku zapojení porostu. Poté má stupeň ohrožení klesající tendenci, od určité doby však nastává opět vzestup ohrožení (u jehličnatých porostů dochází k lokálnímu maximu ve věku 40–60 let) až do doby úmyslné obnovy v době obmýtí. Ekonomické důsledky kalamit pak strukturoval podle zvýšených nákladů (vícenáklady a vyvolané náklady) a snížených výnosů (záporné výnosy vč. tzv. „oportunitních“).

Ing. Ďurkovič (býv. LVÚ Zvolen, dnes Národní lesnické centrum) zevrubně informoval o větrné kalamitě v Tatrách z 19. 11. 2004. V důsledku bořivého větru (tzv. „tatranské bóry“) byla postížena plocha více než 12 tis. ha lesa (2,44 mil. m³ dříví). K analýze příčin pak popsal historický vývoj odlesňování a následného nástupu lesa v tatranské oblasti, včetně charakteru předchozích 5 rozsáhlých kalamit od roku 1915, a sledovaného trendu nahodilých těžeb v letech 1991–2003. Ekonomickou stránku OL na Slovensku popsal **Ing. Tutka (býv. LVÚ Zvolen, dnes Národní lesnické centrum)**. U procesů lesní výroby kvantifikoval náklady OL podle příslušných výkonů pěstební i těžební činnosti za roky 2001–2004, kdy například za rok 2004 tyto náklady dosáhly úrovně 586 mil. Sk. V širším kontextu však poukázal na narůstající vlivy uplatňování nástrojů ochrany přírody a jejich dopady

na finanční a ekonomickou stránku vlastníků lesů a hospodářských subjektů (zamezování a omezování dřevoprodukční funkce a využívání dříví, za současného zvyšování nákladů).

Vzhledem k aktuálnosti, obsáhlosti i relativně nízké informovanosti k danému tématu OL byl s použitím přednesených příspěvků vydán sborník (vydavatel: LDF MZLU Brno).

K dalšímu bodu zasedání EK uvedl **Ing. Vašíček (ÚHÚL Brandýs n. L.)** návrh projektu na sběr mikroekonomických dat v LH ČR od stálých respondentů (především se zaměřením na soukromý sektor a dodavatelské subjekty v LH). **Doc. Jánský (PEF MZLU Brno)** seznámil v této souvislosti přítomné se zemědělskou účetní datovou sítí FADN (Farm Accountancy Data Network), jež je v EU využívána jako základní zdroj srovnatelných informací o hospodářských výsledcích a ekonomické situaci zemědělských podniků a rodinných farem členských států EU. V ČR bylo toto šetření zavedeno již v roce 1995; v roce 2003 bylo v síti FADN CZ zahrnuto 1600 zemědělských podniků, z toho 599 právnických osob a 1001 fyzických osob.

Újmy a náhrady za omezení hospodaření v lesích v důsledku požadavků společnosti

Podzimní zasedání EK proběhlo v oblasti působení Lesní správy Orlík nad Vltavou ve dnech 10. a 11. 10. 2005, pod vedením předsedy EK prof. Šišáka.

Společenská sociálně-ekonomická hodnota funkcí lesa je velmi vysoká, život podmiňující a přitom obnovitelná. Nejen proto je nutno řešit problém společenského odškodnění z případného odnětí či omezení daných funkcí, včetně legislativního vyjasnění a úprav. Určitá, avšak zcela nedostatečná část ztrát je vlastníkům hrazena, a to poskytováním finančních příspěvků na hospodaření v lesích – zejména formou příspěvků na obnovu, zajištění a výchovu porostů. Dalším zohledněním je pozemková daň (v lesích ochranných a lesích zvláštního určení), případně další daňové úlevy. Přesto však jdou finanční náklady z celospolečenského pohledu v principu k tíži vlastníků, nájemců a správců lesa - respektive jsou hrazeny z dřevoprodukční funkce lesa, či jdou k tíži fiskálních rozpočtů a daňových poplatníků.

Situace je o to naléhavější, že od roku 1998 v LH ČR postupně klesá dosahovaný zisk na 1 ha lesa i 1 m³ vytěženého dříví prakticky u všech forem vlastnictví. V řadě případů už dnes někteří vlastníci lesa hospodaří se ztrátou. To vše i přes zmíněné kompenzace ve formě dotací či příspěvků na hospodaření v lesích – i ty se však postupně snižují.

K hlavnímu tématu EK vystoupil v úvodu **prof. Šišák (FLE ČZU Praha)**, jenž vedle problémů přístupu, významu a kvantifikace jednotlivých funkcí zdůraznil úlohu metodiky jejich peněžního vyjadřování (vč. odkazu na řešený projekt NAZV č. QF 3233 "Vyjádření společenské efektivity existence a využívání funkcí lesa v peněžní formě v ČR"). Jde o metodiku, jež by mj. umožňovala objektivní kvantifikaci předmětných újem. V neposlední řadě sem například patří odškodnění vlastníkům z nucené změny dřevinné skladby a z prodloužení obmýtní doby. Vzhledem k dlouhodobým dopadům je však nutné finanční ztráty, kalkulované nejčastěji jako rozdíl důchodů, ještě odúročit hodnotou úrokové míry (minimálně na úrovni tzv. lesní úrokové míry).

Doc. Kupčák (LDF MZLU) ve svém příspěvku připomenul kategorizaci lesů jako legislativně relevantní výraz celospolečenského přístupu k funkcím lesů (oproti celé řadě dalších přístupů, jež nemají legislativní podklad). Připomenul také prioritu Národního lesnického programu ČR - část b) Rozvoj produkčních a mimoprodukčních funkcí lesa, programové opatření b4) Zpracování návrhu nového systému kategorizace lesů, na základě studie zahrnující zhodnocení naléhavosti změny stávajícího systému, analýzu ekonomických dopadů a řešení případných kompenzací. Návazně na to popsal uvažovanou metodiku, umožňující vlastníkům lesa vyčíslit újmy ze stávající kategorizace, a modelové újmy vyplývající z případně přijatého návrhu nového systému kategorizace. Konstatoval, že vyhodnocením vlivů kategorizace (náklady a výnosy podle subkategorii ochranných lesů a lesů zvláštního určení) se dosud nikdo v rámci lesnického ekonomického výzkumu systematicky nezabýval.

Historický vývoj kategorizace lesů v ČR doplnil **Ing. Dudík (LDF MZLU)**. Kategorizace v podstatě představuje věcně filozofické pojetí lesa, tak jak si ho člověk v dané době vytvořil a formu-

loval. Vyústuje ve vyjádření názoru, jaký les vlastně je, jaké má, resp. plní funkce, a tedy jaké užítky člověku přímo či nepřímo poskytuje, resp. může poskytovat. Jak se tento názor měnil, tak se měnila i kategorizace lesů na území dnešní České republiky (ale i jinde ve světě). Za jednu z prvních funkčně formulovaných diferenciací lesa lze považovat tu, jež uvádí Císařský patent č. 250 ř. z., vydaný v roce 1852; tímto předpisem byl vydán nový lesní zákon. Vývoj a změny ve společnosti s sebou přináší i změny v ekonomickém, sociálním a společenském významu lesa. Výsledkem jsou snahy o formulování nové diferenciace lesa, jež provázejí diskuse kolem periodicky probíhajících legislativních změn lesnických předpisů. Podobná situace je i nyní - v rámci diskuse o antropocentrickém a ekosystémovém pojetí funkcí lesů, ve spojitosti s nově připravovaným lesním zákonem.

Ing. Ďurkovič (býv. LVÚ Zvolen, dnes Národní lesnické centrum) informoval o tom, že v SR byl přijat nový lesní zákon (zák. č. 326/2005 Zb.), v němž je mj. řešena problematika náhrad a také kategorizace lesů.

Problematiku poskytování náhrad za omezené užívání půdy v ochranných pásmech v zemědělství ČR, pro porovnání s lesnictvím, přiblížil ve svém vystoupení **doc. Jánský**. Uvedl také některé dosavadní zkušenosti, a to i v rámci zemědělské politiky EU (prokazování omezeného užívání, metodiky porovnání původního způsobu hospodaření s hospodařením podle omezujících podmínek atd.).

K aktuální situaci podpor LH ČR vystoupili za **MZE ČR Ing. Krejzar a Ing. Losmanová**. Vedle problémů ve věci poskytování příspěvků na hospodaření v lesích prostřednictvím krajů byly zmíněny i přetrvávající administrativní potíže při využívání fondů EU. Byla také podána informace k novému poskytování podpor z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD). Na rozdíl od dosud převažujících produkčních dotací bude fond zaměřen na životní prostředí, péči o krajinu, podporu podnikání a zlepšení životních podmínek na vesnicích. Fond bude mít tři takzvané osy: zlepšení konkurenceschopnosti odvětví zemědělství a lesnictví, zlepšování životního prostředí, krajiny a kvality života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova. Česká republika jako

Exkurze

Obě dvě zasedání EK OLH ČAZV doplnily terénní exkurze.

Při exkurzi 6. 5. 2005, již vedl vedoucí LS Bruntál **Ing. Krejcar**, se účastníci EK seznámili s podrobným způsobem hospodaření, obnovou lesa s vnašením MZD (bk), přípravou pro přirozené zmlazení jd, výchovou probírkami v bukových porostech a přístupy ke zpracování kůrovcové kalamity, vč. používání osvědčených otrávených lapáků - tzv. „trojnožek“.

Na exkurzi 11. 10. 2005 byly prezentovány některé objekty a hospodářská opatření v rámci Lesní správy Orlík n. V. (PUPFL 10 156 ha, převládající LVS dubobukový, roční těžba 61 tis m³, umělá obnova 95 %). Z hospodářských aspektů byl mj. položen důraz na probíhající dlouhodobé přeměny ve smíšené porosty dle lesních typů (s diferenciací lesa tzv. „vedle sebe“), význam produkce vlastního sadebního materiálu, zkušenosti s využitím harvesterových technologií a soulad hospodářských opatření a výkonu myslivosti.

celek bude mít jeden národní program, jehož správcem bude MZE ČR (ČR by měla být schopna z fondu v letech 2007 až 2013 čerpat okolo 70 mld. Kč).

V dalším průběhu jednání EK byli účastníci informováni o historických souvislostech a současné realitě hospodaření na **lesním majetku Karla Schwarzenberga - Lesní správě Orlík n. V.** **Ing. Vovesný** k tomu provedl zevrubnou analýzu ekonomických podmínek - nákladů i výnosů, služeb veřejného zájmu a lesnického zákonodárství a plánování, a to i v kontextu se zkušenostmi středoevropského lesnictví. Z pohledu multifunkčního poslání lesů se identifikace a optimalizace ekonomických, ekologických i sociálních požadavků v konkrétním lese konkrétního vlastníka nebo správce jeví jako nezbytná. Dále se vyjádřil k vývoji přejímek dříví coby závažnému problému. **Doc. Petráš (býv. LVÚ Zvolen, dnes Národní lesnické centrum)** k tomu dodal zkušenosti ze SR, kdy na základě výzkumných studií ztráty na hmotě z 3D přejímek dosahují až 6 % (1.-3. tl. třída).

Pozn.: Od letošního roku je veřejně přístupná webová stránka o činnosti EK OLH ČAZV na adrese <http://www.ldf.mendelu.cz/veda/EK-OLH/>

Adresa autora:

*Doc. Ing. Václav Kupčák, CSc.
Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky
a politiky LDF MZLU Brno
Zemědělská 3, 613 00 Brno
e-mail: kupcak@mendelu.cz
<http://www.mendelu.cz/>*